

ФОНД ПІДТРИМКИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНІЦІАТИВ

за підтримки

Єдиний Союз Патріотів України

«Балто-Чорноморський союз – від міфу до реальності»

*Матеріали круглого столу,
який відбувся 08 червня 2017 р*

Київ – 2017 рік

Зміст.

- **О. Юринець: «Нові геополітичні виклики як підстава формування Балтійсько-Чорноморської осі» ст. 3**
- **Ю. Гончаренко: «Проект Міжмор'я: від концепції до реалізації» ст. 4**
- **О. Никоноров: «Агресивна політика РФ як виклик проекту «Міжмор'я»: проросійські структури в регіоні» ст. 8**
- **К. Канішев: «Можливі варіанти російської реакції на виклик Міжмор'я» ст. 15**
- **Ю. Гончаренко: «Міжмор'я: реальні проекти співпраці як шлях до побудови регіонального союзу» ст. 20**

О. Юринець: «Нові геополітичні виклики як підстава формування Балтійсько-Чорноморської осі»

Оксана Юринець, народний депутат України, голова підкомітету з питань регіонального і транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС Комітету ВРУ з питань європейської інтеграції, член постійної делегації у Парламентській асамблеї НАТО, член Української частини Парламентського комітету асоціації, співголова групи з міжпарламентських зв'язків з Республікою Польща

Розширений текст доповіді для круглого столу «Балто-Чорноморський союз – від міфу до реальності», який відбувся 08 червня 2017 р. у клубі «Наш Формат».

Два роки тому представника НАТО у Європі Гаррі Дікена запитали: «Що Альянс буде робити в разі просування військових підрозділів в Україну?». Він тоді відповів, що не припускає дислокації підрозділів НАТО в Україні, і якщо таке станеться, то дії Альянсу будуть спрямовані на забезпечення поінформованості про ситуацію і на гарантування безпеки союзників.

Захід проявив слабкість в намірах застосовувати силу і фактично не виконав своїх союзницьких зобов'язань щодо України згідно з будапештським меморандумом, так само як і Росія, яка порушила обіцянку гарантування безпеки.

Єдиними державами, які закликали підтримати Україну військовими засобами були Польща та країни Прибалтики. Країни Заходу, якщо говорити відверто, продемонстрували всьому світові, що готові захищати демократію лише там, де є нафта, як це сталося в Кувейті, Іраку і Лівії.

Якщо пригадати 1991-ий рік, то після нападу Саддама Хусейна на багатий нафтою Кувейт, через кілька місяців більше як півмільйонна армія США та європейських союзників нанесла нищівних ударів по військах агресора. Так само як і Франція та Італія демонстрували свою військову спроможність у війні за лівійську нафту.

Висновки зробить кожен сам за себе.

Пригадаю ще один період з української історії. 1990-ті роки. Тоді підтримка країн Заходу зводилася фактично лише до повчань демократії і до вимог здати ядерну зброю, без жодних конкретних гарантій. Румунію і Болгарію, невеликі Литву, Латвію та Естонію без особливих вимог прийняли і в ЄС, і в НАТО, а Україні вже більше, як 20 років висуюють вимогу за вимогою.

Очевидним виглядає той факт, що потенційними союзниками України, як і потенційними жертвами російського тиску є наші найближчі сусіди - Польща, Румунія і Молдова, а також Грузія, Литва, Латвія та Естонія. Від російської експансії прагнуть себе захистити також Азербайджан та Туреччина.

До речі, Грузії та Молдові міжнародні гарантії та обіцянки США не допомогли зберегти територіальну цілісність і безпеку своїх громадян. Штучно створені російськими спецслужбами невизнані республіки – Абхазія, Південна Осетія та Придністров'я стали постійними інструментами дестабілізації та російського тиску на колишні «братні народи».

Серйозні підстави для формування оборонного союзу з сусідами є у Польщі. Для неї, на відміну від Німеччини та Франції, які з певних причин зацікавлені в співпраці з росіянами, недопущення просування Росії до своїх кордонів є питанням виживання. Свого часу польські дипломати на засіданнях структур ЄС наголошували навіть на необхідності відновлення Україною ядерного статусу.

Рішуче виступає за територіальну цілісність України і Туреччина, яка, між іншим, вже виграла одну кримську війну і має з Росією давні антагоністичні відносини. Захист кримських татар, а також всього тюркомовного та мусульманського населення Російської Федерації, Туреччина вважає своїм головним цивілізаційним завданням. Зоною спірних інтересів між Росією та Туреччиною є також Азербайджан, Кавказ і тюркомовні мусульманські країни Середньої Азії, які всупереч історичній та культурологічній логіці потрапили під вплив «руського мира», проти чого активно бореться Туреччина.

Всі ці обставини та спільність інтересів країн Балтійського та Чорноморського регіонів зумовлюють об'єктивні підстави для формування принципово нового військово-політичного союзу на території Східної Європи.

Окрім згаданих держав, до нього теоретично в перспективі могли б вступити і Румунія, Болгарія, Сербія, Білорусь, а також Швеція та Фінляндія. У такому Центральньо-Східноєвропейському, або Балто-Чорноморському союзі будуть об'єднані більшість слов'янських і православних народів, багато з яких історично й генетично споріднені, а також мають спільні економічні, культурні та військово-політичні інтереси.

Ю. Гончаренко: «Проект Міжмор'я: від концепції до реалізації»

Юрій Гончаренко - експерт Інформаційного центру «Міжмор'я», громадський та медіа активіст, блоггер

Розширений текст доповіді для круглого столу «Балто-Чорноморський союз – від міфу до реальності», який відбувся 08 червня 2017 р. у клубі «Наш Формат».

«... самостійне існування України (особливо в сучасних кордонах) може мати сенс тільки в якості «санітарного кордону»... Все це прирікає Україну на маріонеткове існування і геополітичну службу таласократичній стратегії в Європі. У цьому сенсі роль України схожа з роллю Прибалтійських республік. На цій підставі у свій час серйозно обговорювалося проектування «чорноморсько-балтійської федерації», тобто типового «санітарного кордону», підривного геополітичного утворення, що слугує для провокації нестабільності в Східній Європі і підготування передумов для цілої серії збройних конфліктів. Існування України в нинішніх кордонах і з нинішнім статусом «суверенної держави» тотожне нанесенню жахливого удару по геополітичній безпеці Росії, рівнозначне вторгненню на її територію.»

Олександр Дугін, «Основи геополітики»

З початком російської агресії проти України в 2014 році, а також на тлі процесів, що почали відбуватися в Європейському Союзі («Брекзит», зростання популярності та можливість приходу до влади дезінтеграційних сил) і можливого розпаду або переформатування як ЄС так і НАТО, ще більш актуальним стає пошук можливостей щодо практичного впровадження концепції «Міжмор'я» - створення потужного Балто-Чорноморського Союзу країн Центральної та Східної Європи (Україна, Польща, Литва, Латвія, Естонія та інші).

Реалізація цього проекту матиме серйозні геополітичні, економічні, культурні та, що найбільш актуально на сьогоднішній момент, безпекові переваги. При нинішніх умовах, коли Росія почала практичну реалізацію своїх агресивних геополітичних потуг, небезпечних для всіх країн Європи, фактичне створення Балто-Чорноморського Союзу буде вигідне як безпосереднім учасникам цього утворення, так і країнам т.зв. «Старої Європи», які отримають реальний запобіжник щодо просування Росії на захід.

Від історичних прикладів до сьогоднішніх реалій

Сьогодні Російська Федерація концентрує всі свої зусилля на те, щоб як мінімум залишити Україну в своїй орбіті, і одночасно досягнути домінування в Центральній та Східній Європі. Ще З.Бжезинський зазначав, що Росія без України не здатна стати імперією. Відповідно, міжнародне співтовариство має докласти максимальних зусиль, щоб не дозволити Росії досягнути своїх неоімперських цілей. Частина сучасних політиків це розуміє.

Наприклад, як активного прихильника концепції «Міжмор'я» можна розглядати польського Президента Анджея Дуду, який, зокрема, зазначив: *"Я вірю, що зможемо реалізувати велику ідею "Міжмор'я"*. Також можна пригадати, що активним прибічником цих ідей був экс-президент Польщі Лех Качиньський, який у 2008 р. виступав за створення коаліції країн регіону для підтримки Грузії через військову агресію з боку Росії. Сьогодні підтримує цю ідею також ще один экс-президент Польщі, Лех Валенса.

Колишній Президент Литви Вітаутас Ляндсбергіс також вважає, що практична реалізація ідеї «Міжмор'я» наразі актуальна: *«Непереможним є реваншизм колишньої російської імперії. Це – наче хвороба і ми повинні задуматися над тим, як допомогти Росії пережити і позбутися її»*.

Сама ж ідея створити союз країн, які розташовані між Балтійським та Чорним морями, вперше була озвучена у 1919 році на конференції, яка відбувалася у Латвії та зібрала представників урядів Польщі, України, Литви, Латвії, Естонії та Фінляндії. Тоді були зроблені певні формальні кроки, зокрема – підписана декларація про створення союзу на засадах конфедерації, проте далі, через певні непорозуміння, справа не пішла.

Найбільш відомим та послідовним прихильником ідеї створення Балто-Чорноморського Союзу можна вважати Юзефа Пілсудського, який власне і ввів в обіг поняття «Міжмор'я» та концепцію «прометеїзму». За його задумом, Польща мала стати центром інтеграційних процесів, що збирали б, з одного боку, всі «європейські» рештки Російської імперії, з іншого – всі слов'янські народи, за виключенням росіян. В його часи, між двома світовими війнами, Польща була найбільшою країною регіону, і через це вважалася природнім центром інтеграційних процесів. Польські дослідники того часу пропонували як один з варіантів обґрунтування доцільності і природності такого об'єднання так звану «Яггелонську концепцію». Ця концепція отримала назву від королівської династії Яггелонів, що зійшла на престол у 1386 році та зрештою об'єднала під своїм чолом на федеративних засадах Польське королівство та Велике князівство Литовське.

Пілсудський небезпідставно вважав, що лише подібний федеративний союз здатен захистити країни Центральної та Східної Європи від домінування та поглинання Росією або Німеччиною. Його ідея прометеїзму була скерована на те, щоб через підтримку національно-визвольних рухів досягнути розчленування Росії. А проект «Міжмор'я» мав інституційно закріпити союз вільних народів від Балтійського до Чорного морів і стати продовженням багатонаціональної та мультикультурної традиції Речі Посполитої.

Проте категоричне несприйняття цієї ідеї, з зрозумілих причин, з боку СРСР, та відсутність підтримки з боку країн «Старої Європи» змусили Пілсудського укласти мир з більшовиками та замість Української Народної Республіки визнати Українську Радянську Соціалістичну Республіку. Проте його власний прогноз, що «без вільної України не буде вільної Польщі», невдовзі справдився. Після Другої Світової війни Польща, як і всі інші країни Східної Європи, опинилися під радянською окупацією.

Хоча навіть в цих умовах деякі політики, зокрема – польський генерал Владіслав Сікорський, продовжували підтримувати концепцію «Міжмор'я», тепер вже як перспективний проект, на майбутнє. Уряд в екзилі, який він очолював, вів перемовини ще під час Другої світової війни з грецькими, югославськими та чехословацькими колегами, де розглядалося питання повоєнного устрою.

В 60-х роках ХХ сторіччя набула популярності т.зв. «лінія Гейдройца-Мерошевського», в якій політик та публіцист Єжи Гейдройц та політолог Юліуш Мерошевський здійснили спробу

адаптувати концепцію «Міжмор'я» до тогочасних реалій і виклали її у доктрині «ULB «Україна – Литва – Білорусія»), опублікованій на сторінках польського емігрантського журналу «Культура».

Теоретичні аспекти та практична проблематика

Щоб підійти до вироблення практичних рекомендацій щодо реалізації ідеї створення Балто-Чорноморського союзу, в контексті потреб і можливих кроків України, необхідно розглянути основні зовнішньополітичні вектори для Української держави. Це:

- *Євразійський (Росія та інші країни СНД);*
- *Євроатлантичний (Західна Європа та США);*
- *Південно-східний (Балкани, Туреччина, країни Близького Сходу).*

За цими напрямками слід розглядати відповідні парадигми зовнішньополітичного мислення, кожна з яких має власне історичне підґрунтя та об'єктивні геополітичні чинники. Історично складалося так, що в кожен період незалежності, коли Україна отримувала можливість вибирати, доводилось вибирати саме з цих напрямків.

Пояснити це можна згідно з класичною геополітичною теорією. Як відомо, в цій теорії розглядається два геополітичних простора - телурократичний і таласократичний. До першого, який є втіленням *євразійської* моделі, відносять тип цивілізації або форму сучасної держави, все економічне, політичне і культурне життя якої внаслідок географічного розташування зосереджується на діяльності, що пов'язана з сушею. Другий, навпаки, є втіленням *євроатлантичної* моделі та типом цивілізації або формою сучасної держави, все економічне, політичне і культурне життя якої внаслідок браку земельних ресурсів або особливостей географічного положення, зосереджується на діяльності, так чи інакше пов'язаній з морем, морським судноплавством і контролем морських просторів, прибережних регіонів.

Між ними, за теорією, розташовані регіони (або цивілізації), якому відведена ключова роль у глобальному балансі сил і який можна назвати «*країною, або цивілізацією межі*». Не вдаючись до критики чи підтвердження самої цієї теорії, варто зазначити, що Україна, яка вочевидь є однією з цих «країн, або цивілізацій межі», в своїй історії мала від цього як значні переваги, так і великі проблеми. За українські території постійно велася боротьба потужних світових гравців.

«Хто править Східною Європою, той панує над Хартлендом. Хто править Хартлендом, той панує над Світовим Островом. Хто править Світовим Островом, той панує над світом», - вважав класик геополітичних теорій Гелфорд Джон Маккіндер. На його думку, Східна Європа є ключем для контролю над Хартлендом, до якого він відносив Росію та Середню Азію. А контроль над Хартлендом, на його думку – це контроль над світом. Теорії Маккіндера взяв на озброєння ідеолог т.зв. «русского міра» Олександр Дугін, який вважає, що Росія має взяти під свій контроль Східну Європу, оскільки незалежні держави в ній – загроза геополітичному існуванню Росії. А свого часу, частково, ця теорія також експлуатувалася і нацистською Німеччиною, які бачили в Хартленді саме себе.

Довший час Україна перебувала під контролем Російської імперії, яка нав'язувала нам євразійські цінності патерналізму, авторитаризму, етатизму, що значно сповільнювало розвиток. Після отримання незалежності і до сьогодні певна частина українського населення продовжує підтримувати проросійські орієнтації. З початком російської агресії в Криму та на Сході України, толерантність до Росії в Україні значно зменшилася, проте все одно не зникла повністю.

В результаті Революції Гідності 2013-2014 років та наступних подій, Україна недвозначно обрала євроатлантичний вектор розвитку, а євразійський вектор перестав бути актуальним. Незважаючи на це, потрібно реалістично підходити до шансів України стати членом Європейського Союзу та/або НАТО. Для набуття формальних підстав на членство в цих організаціях необхідно виконати низку заходів, серед яких ключовими є: подолання корупції, кодифікація вітчизняного законодавства відповідно до вимог Євросоюзу, реформування судової системи, модернізація

ключових сфер економічного та суспільного життя і т. ін. Зрозуміло, що це все не може відбутися в один день.

З іншого боку - Євросоюз зіткнувся з новітніми викликами: терористичні загрози, міграційна проблема, економічні проблеми в деяких країнах Євросоюзу, що відсуває питання вступу України до Європейського Союзу на невизначений термін. В цих умовах актуалізується питання щодо формування потужного Балто-Чорноморського Союзу, який стримуватиме імперські амбіції Російської Федерації.

Сьогодні Балто-Чорноморський Союз є суттєвою перепоною на шляху реалізації Росією своїх реваншистських та експансіоністських концепцій. В цьому контексті особливу небезпеку для Росії становлять дружні стосунки між країнами, які мають потенцію реалізувати ідею «Міжмор'я», зокрема – Литвою, Польщею та Україною. Цей союз як мінімум зупинить просування російської експансії на Захід.

Оскільки більшість потенційних членів утворення вже є членами Європейського Союзу, практична реалізація концепції «Міжмор'я» у вигляді Балто-Чорноморського Союзу має відбуватися таким чином, щоб були відсутні конфлікти між членством в ЄС, НАТО та БЧС на початковому етапі. Найкращий варіант – переконати НАТО підтримати створення Балто-Чорноморського Союзу як власний «сайд-проект». І в цьому контексті доцільною виглядає концентрація на безпековій та економічній сферах.

Формат та ресурсне забезпечення майбутнього союзу

Для пошуку оптимального формату майбутнього утворення слід враховувати, по-перше, те, що основна частина потенційних членів першої хвилі є членами ЄС, а по-друге, враховувати діючу в ЄС програму Європейської Політики Сусідства.

Зараз в ЄС якраз відбуваються процеси перегляду та корекції цієї програми, і є доцільним вийти з чіткими пропозиціями для європейських партнерів, щоб в новому форматі цієї програми органічною частиною було враховано створення Балто-Чорноморського Союзу. ЄС можна також розглядати як одного з потенційних «спонсорів» чи інвесторів проекту, оскільки країни т.зв. «Старої Європи» зацікавлені, щоб на східних кордонах ЄС існувало стабільне та дружнє утворення, здатне стримувати агресивні дії Росії. Потенційним інвестором/спонсором також може бути Китайська Народна Республіка, яка останнім часом виявляє зацікавленість в інвестиції в країни-потенційні учасники БЧС, зокрема – активізувалися подібні контакти між урядами КНР та Польщі. Якщо Балто-Чорноморському Союзу буде що запропонувати Пекіну, цілком ймовірно, що відповідь буде позитивною.

Щодо конкретно формату майбутнього «Міжмор'я», то тут можна розглянути кілька варіантів. Насамперед, можна врахувати досвід створення самого ЄС і піти шляхом підписання галузевих, секторних чи безпекових угод, відкритих до подальшого підписання.

Як і в далекі часи Великого князівства Литовського, сучасний Балто-Чорноморський Союз має базуватися на трикутнику Варшава-Вільнюс-Київ, що в принципі відповідає наявній інтенсивності співпраці, а також – співробітництву в безпековій сфері, зокрема Польща та Литва активно і суттєво допомагають Україні в її війні з Росією. Очевидно також, що найбільш перспективними потенційними членами утворення є Латвія та Естонія, меншою мірою, через сучасні політичні обставини всередині цих країн – Молдова та Грузія. Не виключено, що бажання приєднатися виявлять Словаччина, Румунія, Швеція та Фінляндія. В якійсь мірі цей союз можна вважати Антимосковським безпековим пактом, і відповідно, він може бути цікавий тим країнам, що мають вже чи розглядають вірогідність проблем у стосунках з Росією, в тому числі – і збройних конфліктів.

Щодо Білорусі, то на сьогодні її членство в цьому утворенні виглядає мало ймовірно, хоча непередбачуваність та агресивність політики Москви може змусити Олександра Лукашенка шукати захисту, і Балто-Чорноморський Союз якраз може бути такою парасолькою. Хоча членство

режиму, подібного до білоруського, слід розглядати виключно ситуативно, і воно не може мати рівні права з іншими, демократичними країнами.

Необхідні кроки для поступової реалізації

Практичні кроки при поступовій реалізації проекту та їх послідовність мають в першу чергу відповідати наступним критеріям:

- Мають вирішуватися найбільш гострі та актуальні проблеми;
- Результат цих кроків має бути отриманий в найкоротший термін.

Це продиктовано в першу чергу тим, що прихильність до ідеї «Міжмор'я» як серед політичного класу, так і серед населення країн-потенційних учасниць не є домінуючою, а в деяких – це може бути позиція меншості. Також слід очікувати на активний спротив з боку країн, яким створення Балто-Чорноморського Союзу несе пряму загрозу, в першу чергу – з боку Росії. Зокрема, в інформаційній сфері підконтрольні Кремлю ресурси вже розкручують тему протистояння НАТО/ЄС – «Міжмор'я».

Для України найбільш гострим є безпекове питання, що зумовлено триваючою агресією з боку Російської Федерації. Оскільки майже всі потенційні учасники Балто-Чорноморського Союзу першої хвилі, окрім України, є членами НАТО, не варто очікувати взяття ними на себе зобов'язань прямого військового втручання у війну з Росією. З іншого боку, загроза початку «гібридної війни» на території цих держав з боку Росії стає все більш реальною, особливо – для Балтійських держав. Враховуючи цю обставину, українська дипломатія має переконати Уряди потенційних союзників по «Міжмор'ю» в необхідності безпекового альянсу.

Росія буде посилювати протидію створенню Балто-Чорноморського союзу

Як зазначено вище, в інформаційній сфері підконтрольні Кремлю ресурси вже розкручують тему протистояння по лінії «НАТО/ЄС – Міжмор'я», запускаючи в інформаційний простір тезу, що створення Балто-Чорноморського Союзу протирічить існуванню НАТО і відбувається, щоб зруйнувати цей безпековий союз.

Можна також очікувати спроб взяття процесу створення/популяризації під контроль, або – дискредитації ідеї «Міжмор'я» як серед правлячих еліт, так – і серед населення країн - потенційних учасників. Зокрема, з'явилися перші негативні приклади, коли задля «підтримки» створення Балто-Чорноморського Союзу проводяться абсурдні радикальні заходи, що маргіналізують саму ідею союзу.

Основний напрямок протидії з боку Росії – це польсько-українські стосунки. Унеможливаючи союз Польща-Україна, Росія фактично унеможливує створення Балто-Чорноморського союзу. Відповідно, збереження добрих стосунків між Польщею та Україною відповідає стратегічним інтересам всіх країн регіону та в цілому Європи.

О. Никоноров: «Агресивна політика РФ як виклик проекту «Міжмор'я»: проросійські структури в регіоні»

Олександр Никоноров - експерт Інформаційного центру «Міжмор'я», аналітик "Team 4 Ukraine"

Розширений текст доповіді для круглого столу «Балто-Чорноморський союз – від міфу до реальності», який відбувся 08 червня 2017 р. у клубі «Наш Формат».

В останні роки Кремль збільшив свою військово-політичну присутність в країнах Прибалтики та Східної Європи з метою збільшення впливу на політичні процеси в регіоні.

Аналіз політичної та соціально-економічної ситуації в країнах, які потенційно можуть увійти до геополітичного об'єднання «Міжмор'я» надає можливість визначити особливості процесу зростання російської присутності в регіоні. Російська сторона робить акцент на співпрацю та фінансування різних політичних сил та рухів, які у своїй діяльності апелюють до ліво- та праворадикальної ідеології. Іншим напрямком активності РФ в регіоні виступає організаційна та матеріальна підтримка організацій російських співвітчизників та проросійських проектів, що у своїй діяльності займають відкрито антизахідну позицію.

В контексті даного дослідження визначимо основних акторів російської політики в країнах Балто-Чорноморського регіону.

Естонія

Перш за все, необхідно звернути увагу на діяльність російськомовної меншини, яка за географічною ознакою, найбільш зосереджена на сході країни, зокрема, в містах Нарва та Тарту.

Основними проросійськими організаціями країни, що фінансуються з РФ, необхідно визначити наступні:

1) Радикально-екстремістські структури. До цієї групи віднесемо такі організації як «Мир без нацизму», «Нічний дозор», «Схід-Захід», «Нова Русь», очільниками яких виступають Максим Рева та Дмитро Лінтер, які неодноразово було замінені в організації масових заворушень на території Естонії. Припускається, що вказані особи можуть мати контакти з представниками російських спецслужб.

2) Організації, що виступають на захист прав російськомовної меншини. До цієї групи слід віднести наступні структури: «Російська школа Естонії» (м. Тарту, голова - Мстислав Русаков); «Російський рух в Естонії» (голова - Юрій Журавльов); «Російська громада Естонії» (голова - Олексій Зибін); «Російська партія Естонії» (очільники - Станіслав Черепанов, Геннадій Афанасьєв); «Союз об'єднання співвітчизників в Естонії» (лідери організації - Сергій Сергєєв, Анатолій Єгоров, Валерій Четвергов); «Інститут Пушкіна» (лідери організації - Андрій Красноглазов, Інґа Манґус).

Окремо слід зупинитись на діяльності «Російського руху в Естонії», який очолює редактор інтернет-ресурсу «Росіяни в Естонії» Юрій Журавльов. Члени організації беруть участь в проросійських акціях на території Естонії. 12 квітня 2014 року члени організації організували мітинг біля Посольства РФ в Таллінні. Захід пройшов під гаслами - «Слава Беркуту», «Захистимо росіян в Україні та Компартію України». Учасники організації підтримують контакти з російською неофашистською організацією «Євразійський союз молоді», брали участь в євразійському форумі «Домбай 2012». Представник організації Олег Морозов активно виступає з сепаратистської риторикою. Він також відомий тим, що запропонував створити в Естонії т.зв. «Російську територіальну автономію», створивши карту цього територіального утворення. Морозов поширював листівки з закликами від'єднатися від Естонії. Спільно з представниками організації «Російська школа Естонії» скликав «представницьку асамблею російської громади», в якій взяв участь представник міської влади віце-мер Таллінна Михайло Килварт.

Серед основних форм діяльності проросійських організацій Естонії, виокремимо наступні: масові заворушення (події квітня 2007 року), організація мітингів, проведення конференцій, участь у молодіжних «військово-патріотичних таборах», освітні програми, організація семінарів та тренінгів та ін.

Латвія

Основним напрямком активності РФ в Латвії виступає підтримка організацій та активістів, які є прибічниками латгальського сепаратизму. До таких структур в країні необхідно віднести: «Російське національно-культурне товариство Даугавпілса», «Латгальське відділення російської національної культурної автономії національних меншин Латвії», «Батьківщина».

Іншим напрямком активності Росії в Латвії виступає підтримка організацій, що виступають за підтримку російської мови та російськомовної групи населення. Серед таких організацій найбільш активними виступають: «Конгрес негромадян», «ЗаРЯ», «ЗаПЧЕЛ», «Антифашистський комітет». Лідерами цих організацій є Євген Осіпов, Олександр Гапоненко, Володимир Ліндерман та Йосип Корен.

Окремої уваги заслуговує діяльність «Прибалтійського козацького округу», який очолює Станіслав Дудін. Представники цієї організації агітують за т.зв. «русский мир», а також займаються організацією «військово-патріотичного» виховання латвійської молоді.

Також необхідно додати, що Москва на сьогодні активно підтримує громадсько-політичні організації та рухи, метою яких є прихід до влади в Латвії. У своїй діяльності вони відкрито агітують в підтримку Євразійського союзу, займають позицію євроскептиків та виступають за впровадження російської мови як другої державної. До цієї групи необхідно віднести наступні організації: «Російський союз Латвії» (голова - Мирослав Митрофанов); «Латвійський інтернаціонал», «Народний контроль» (очільники - Анджей Зданович, Нормундс Озолінш).

Окрему нішу в середовищі проросійських рухів займають ліворадикальні та екстремістські рухи, що активно підтримуються з боку Едуарда Лимонова та російських спецслужб. Зазначену групу представляють такі організації як «Націонал-більшовистська партія», «Союз комуністів Латвії», «Авангард червоної молоді». Представники цих рухів також приймають участь у бойових діях на боці донбаських сепаратистів у складі 1-го та 2-го «армійських корпусів» т.зв. «ДНР» і «ЛНР».

На фоні розвитку процесу сецесії в Україні сепаратистські тенденції спостерігаються і на території Латвії. На початку листопада 2014 року з'явилася інформація про те, що в латвійській провінції Латгалія активізувалися агітатори, які ходять житловими будинками і агітують місцеве населення за приєднання регіону до Росії. У березні 2014 року на сайті громадських ініціатив avaaz.org громадянами Латвії був організований збір голосів за включення Латвії до складу Російської Федерації. У січні 2015 р. в соціальних мережах популяризувалась ідея створення т.зв.

«Латгальської народної республіки». У мережі «Facebook» було опубліковано зображення прапора з написом «Латгальська народна республіка», а також карти Латвії з відокремленою Латгалією. У листопаді-грудні 2014 року в мережі активного розвитку набула сторінка т.зв. «Латвійської Радянської Соціалістичної Республіки». На ній розміщувалися комуністичні і проросійські пропагандистські матеріали.

Отже, головними формами діяльності проросійських і сепаратистських організацій Латвії є наступні: організація конференцій, форумів, фестивалів та семінарів; проведення демонстрацій і мітингів; участь молоді в «військово-патріотичних» таборах; ініціювання референдумів в підтримку російської мови.

Литва

Ситуація в Литві дещо відрізняється від сусідніх Латвії та Естонії. На фоні того, що російська етнічна меншина у кількісному еквіваленті є досить незначною, російська сторона робить ставку на використання поляків у антилитовській деструктивній політиці. Прикметно, що при цьому Кремль робить акцент на формування ситуативних альянсів між організаціями польської та російської етнічних меншин.

Головним флагманом деструктивної політики Кремля в регіоні виступає партія «Виборча акція поляків в Литви» («Акція wyborcza polaków na Litwie»), лідером якої є Вальдемар Томашевський. Вказана політична сила активно співпрацює з політичною партією «Російський альянс», що представляє інтереси російськомовної громади Литви. Лідер організації - Тамара Лоханкіна. Партія була заснована 31 серпня 2002 р. У 2008 і 2012 рр. «Російський альянс» брав участь у виборах до Сейму в списку «Виборчої акції поляків Литви», який набрав 4,79% при п'ятивідсотковому бар'єрі. У 2011 р. «РА» отримав 3 місця з 31 на місцевих виборах в Клайпеді, спільно з «ВАПЛ» подолав відсотковий бар'єр у Вільнюсі.

Серед інших проросійських рухів та організацій Литви слід також визначити наступні:

- 1) «Союз росіян Литви» («СРЛ»). Проросійська політична партія, заснована 28 жовтня 1995 року, що є учасником т.зв. «Федерації російських партій» ЄС. Виступає на захист інтересів російської меншини Литви. Лідер партії - Сергій Дмитрієв. У 2005 р. в партії стався розкол, коли частина членів «Союзу росіян Литви» на чолі з Тетяною Строкун провела альтернативну конференцію. Конференція була визнана незаконною. Активно співпрацює з партією «Виборча акція поляків Литви». З 2002 р. – член координаційної «Ради центру захисту російських співвітчизників за кордоном «Москва-Росіяни». У 2012 р. – знову обрана до Сейму, за списком Партії праці.
- 2). «Молодіжна організація слов'ян Литви». Проросійська організація, заснована 19 червня 2002 р. Основні напрямки діяльності: «підтримка молодіжних ініціатив, проведення семінарів, тренінгів, фестивалів, робота з молоддю, культура, освіта». Лідери організації - Олександр Виборний і Сергій Лихачов. Філії організації діють в містах Вісагінас та Клайпеда.
- 3) «Православне братство Литви». Громадська організація Литви, заснована в 1995 р., лідером якої є Анатолій Сталбовський. Основні напрямки діяльності: «допомога релігійно-духовній просвіті та вихованню, здійснення соціального служіння». Члени організації - студенти, молодь, священнослужителі, інтелігенція. У заходах, що проводяться «Братством», беруть участь школярі, студенти, молодь, православні парафіяни. Найбільш значущі проекти - дитячі літні табори, заходи на Різдво Христове, День православної молоді.
- 4) «Координаційна рада російських громадських організацій Литви». Об'єднання проросійських організацій Литви, засноване в 1995 р. Члени координаційної ради - громадські організації, що працюють за програмами збереження і розвитку російської культури Литви, підтримки освіти російською мовою, православної освіти і соціальної підтримки. Головою Координаційної ради зараз є Тетяна Міхньова, голова Фонду російської культури Литви. Основна діяльність Ради: «проведення традиційних щорічних Днів російської культури Литви в різних містах і районах, організація конференцій і семінарів для вирішення актуальних проблем російської діаспори Литви». Рада бере участь у створенні та реалізації програм і проектів національних меншин Литви, а також в програмах Росії для співвітчизників.

Серед основних загроз національної безпеки Литви, за оцінкою Департаменту державної безпеки, визнано участь литовської молоді в щорічному «військово-патріотичному» молодіжному таборі «Наследие победы». За даними Департаменту, за підтримки «Россотрудничества» здійснюється набір литовської російськомовної молоді для навчання в Росії, рекламується підготовка в різного роду воєнізованих таборах. Такі факти є предметом спеціального розслідування Генеральної прокуратури та Департаменту державної безпеки Литви. Аналогічна ситуація простежується в Латвії та Естонії.

Окремий інтерес представляє діяльність в facebook сепаратистської сторінки «Вільнюська народна республіка», на якій розміщена інформація про необхідність включення частини Литви до складу Польщі.

Литва фактично відмовилася від розвитку зв'язків з Росією в культурно-гуманітарній сфері. Наприклад, Міністерство культури Литви уникло підписання програми співпраці з РФ у зазначеній сфері на 2014-2015 рр., а також плану реалізації спільних проектів з російським Федеральним агентством «Россотрудничество», що відкрито дотримується імперської політики Російської Федерації.

Словаччина

Досить цікавої є ситуація на території сусідньої з Україною Словаччини, де російська політична присутність демонструє динаміку зросту з 2014 року. Основними флагманами російської політики в країні виступають праві організації та рухи, а також структури, що публічно виступають за розвиток російсько-словацького співробітництва.

Основними акторами російської політичної присутності на території Словаччини виступають наступні організації:

- 1) угруповання «Словацькі призовники» (Slovenskí branci) та проект «Оріон». За інформацією волонтерів групи «Інформнапалм», у 2013 р. в Словаччині створюється угруповання «Словацькі призовники». Членами цієї платформи є переважно молоді чоловіки у віці 17–19 років. «Призовники» пройшли спеціальне навчання в Росії прямо у спецназі ГРУ, а після повернення в Словаччину продовжують навчання, інколи – під керівництвом військового інструктора, що нерегулярно приїздить у Словаччину, викладаючи, поміж іншим, російське бойове мистецтво «Система». Важливо згадати також проект «Оріон», що маскується під платформу, спрямовану на здоровий спосіб життя, у дійсності відіграючи роль прикриття для вербування інших бойовиків. Про діяльність «Словацьких призовників» розповідав журнал Týden ще у 2015 році.
- 2) «Почесне посольство Новоросії» (лідер організації - Маріан Фаркаш) – відкрито українофобська організація, що виступає на підтримку донбаських сепаратистів та слугує платформою для пропаганди терористичних угруповань «ДНР» і «ЛНР» на території Словаччини.
- 4) «Нічні вовки» - проросійська організація, афілійована з однойменним рухом, що діє на території Росії. У Словаччині активно агітують з проросійськими гаслами, розповсюджують «георгіївські стрічки», пропагують радянські свята та політику Володимира Путіна.
- 5) «Народна партія – наша Словаччина» (лідер партії - Маріан Котлеба) – націоналістична політична партія, що виступає з правою риторикою. Партія була створена в 2009 році ультраправим політиком неонацистського спрямування Маріаном Котлебою. Позиціонує себе як правонаступниця «Глінкової словацької народної партії» часів Першої Словацької республіки. Партія активно просуває політичні кампанії: антициганського, антимигрантського та антимусульманського характеру, апелюючи до захисту словацької національної ідентичності та захисту традиційних християнських цінностей. На парламентських виборах в Словаччині в 2016 році набрала 8,04% і отримала 14 мандатів в Національній Раді Словацької Республіки. Керівництво партії підтримує зв'язки з російськими політиками. За інформацією www.radiosvoboda.org, Генеральний прокурор Словаччини Яромір Чіжнар 25 травня 2017 року підтвердив, що Генпрокуратура виступила з вимогою розпустити радикальну «Народну партію «Наша Словаччина». На думку Генеральної прокуратури, метою «Народної партії Наша Словаччина» є повалення нинішньої демократичної системи у країні.
- 6) «Російсько-словацьке товариство в Братиславі» (голова організації - Ян Чарногурскі) – організація, що активно пропагує необхідність розширення російсько-словацького співробітництва. Члени організації виступають з проросійською риторикою та підтримують політичний курс діючої російської влади.

Також слід додати, що російська сторона почала процес агітації у студентському середовищі Словаччини. Використовуючи зв'язки у викладацькому середовищі Словаччини, Кремль відправляє до словацьких ВНЗ агітаторів з ультраправих рухів Росії, які розповсюджують серед студентів матеріали, що пропагують т.зв. «русский мир» та дискредитують Україну. При цьому словацька сторона не реагує належним чином на втручання російських агітаторів до навчального процесу Словаччини.

Чехія

На території Чехії активність російської сторони спостерігається протягом багатьох років. Згідно з інформацією чеського дослідника Онджея Кундри, автора книги «Агенти Путіна», окремої уваги заслуговує кількість працівників Посольства РФ в Чехії, яка є досить високою як для 10-мільйонної східноєвропейської країни. Також існує багато підстав вважати, що саме російське Посольство в м. Прага виступає в якості головного центра російської резидентури в східноєвропейському регіоні.

За часи своєї активної діяльності російська сторона вибудувала мережу організацій та громадсько-політичних активістів, які виступають флагоманом політики РФ на території Чехії. До основних акторів російської сторони на території Чехії можна віднести наступні структури:

- 1) «Чехословацькі військові запасу проти війни, планованої командуванням НАТО». За інформацією «Інформнапалму», до 2011 р. тривав не дуже довгий період відносного спокою, коли

діяльність російських спецслужб проходила більш-менш підспудно, – наприклад, у вигляді впровадження агентів до різних громадських та неприбуткових організацій. Приблизно у 2012 р. у Чехії створюється Facebook-група, а згодом – громадська ініціатива «Чехословацькі військові запасу проти війни, планованої командуванням НАТО». Організація діяла переважно в соцмережах, час від часу влаштовуючи для своїх членів своєрідні військові навчання.

2) «Національна самооборона» («Národní domobrana») - виникає після розпаду організації «Чехословацькі військові запасу...». Лідером організації є офіцер Армії ЧР у відставці, ветеран Афганістану – доктор медицини Марек Обртел. Раніше доктор Обртел входив і до складу керівництва «Чехословацьких військових запасу...» Проте доктор Обртел – це лише обличчя для піару, у дійсності, за даними «Інформнапалму», організацією керують інші люди – не дуже відомий громадськості активіст Владімір Прокеш та активістка-«народник» Соня Чіффари. Двоє вищезгаданих підтримують особистий контакт з лівим активістом Міхалом Улвром, прямо пов'язаним з Посольством РФ у ЧР, про що він не соромиться відкрито казати чеським ЗМІ (журнал Respekt від 29 березня 2015 р.). Крім того, наявні зв'язки з політичною партією «Національна демократія» (Národní demokracie) сильної націоналістичної орієнтації, лідером якої є громадянський активіст та «народник» Адам Беньямін Бартош. «Національна самооборона» дуже активна в соцмережах. Навесні 2016 року «Національна самооборона» направила свою делегацію на сепаратистські території Східної України. Про перебіг візиту детально інформує на своєму Facebook, включаючи відео з прес-конференції, доступне російською мовою. Під час візиту делегація чеських «ополченців», поміж іншим, «вчилася захищати сепаратистську республіку». Після повернення з неконтрольованих територій на сході України «Національна самооборона» оприлюднила прес-реліз, в якому заявила про відкриття Інформаційно-культурного центру ДНР/ЛНР в м. Острава, позаштатним консулом якого було призначено Нелу Ліскову – піар-обличчя організації «Національна самооборона» (повідомлення на сайті «міністерства закордонних справ ДНР», відео з прес-конференції – додано перекладачем).

4) Комуністична партія Чехії та Моравії – політична сила, що представлена в чеському парламенті. Представники партії відвідували тимчасово окуповані території України – Крим та Донбас. Виступають в підтримку т.зв. «ДНР» і «ЛНР», визнають Крим російською територією. Зокрема, члени партії Зденек Ондрачек і Станіслав Мацковік у 2016 році відвідували територію окремих районів Донецької та Луганської областей. Також на території Чехії вони розповсюджують дезінформацію про те, що начебто Київ, а не російські військові, винні у військових злочинах проти «народу Донбасу» і грубому порушенні прав людини.

5) Проросійські ЗМІ – виступають в якості платформи для розповсюдження пропаганди, яку транслює російська сторона для маніпуляції свідомістю громадян Чеської Республіки. Фінансовані з РФ чеські медіа створюють медійну картину, що виправдовує агресивну політику Кремля, дискредитує країни Заходу та блок НАТО. Одним з таких ЗМІ можна визначити газету «Halo povípu», журналіст якої – Яромир Вашек, - неодноразово відвідував територію «ЛНР» та пропагував на території Чехії діяльність терористичних угруповань «ДНР» та «ЛНР».

Угорщина

З приходом до влади в Угорщині політичної партії «Фідес» спостерігається зростання військово-політичної присутності Російської Федерації на території цієї країни. Зокрема, що інформацію підтверджує колишній працівник угорських спецслужб НВН та АН Ференц Катрайн в інтерв'ю незалежному угорському медіа Index.hu. Згідно з даними Ференца Катрайна, на території Угорщини активно діють представники трьох основних російських спецслужб – СЗР, ФСБ та ГРУ. Так, СЗР має справу з більш традиційними завданнями розвідки, такими як наука, техніка, ЗМІ та ЄС. ФСБ - це пес на ланцюгу, вони відповідальні за оперативно-технічний захист російських іноземних представництв, дипломатичних служб доставки, а також мають забезпечувати оперативні дії, моніторинг тощо. ГРУ спеціалізується на зборі інформації про НАТО і збройні сили. До їх компетенції також входять замах і переворот, бо вони несуть відповідальність за брудну роботу. Перед ними, очевидно, ставиться вимога бути готовими до організації певних заходів, направлених на підтримку російських інтересів в тій чи іншій країні.

Активність російських спецслужб на території Угорщини призвела до активізації ультраправих організацій та рухів, що виступають з реваншистськими гаслами по відношенню до сусідніх України, Словаччини, Сербії та Румунії, на території яких проживають представники угорської меншини. Як повідомляє Ф. Катрайн, в Угорщині саме ГРУ на пряму пов'язане з діяльністю неонацистів під керівництвом Іштвана Дьоркоша, воєнізованою організацією «Угорського національного фронту» (МНА); вони також провели спільні навчання з росіянами під дипломатичним прикриттям. Також з російськими спецслужбами співпрацював депутат від ультраправої партії «Йоббік» Бела Ковач, який був звинувачений у шпигунській діяльності на користь РФ.

У свої діяльності на території Угорщини російська сторона, крім вище вказаного «Йоббіка», потенційно може підтримувати такі націоналістичні рухи як «Молодіжний рух 64 округів», «Бетяршерег», «Угорська зоря» тощо.

У разі, якщо інтереси Кремля будуть спрямовані на дестабілізацію ситуації в східноєвропейському регіоні, спецслужби РФ можуть використати вплив на ультраправі рухи Угорщини з метою активізації деструктивної діяльності в Україні, Словаччині та Румунії. При цьому угорська влада опосередковано сприяє зростанню військово-політичної присутності Росії в країні, а також не реагує належним чином на виклики національній безпеці, пов'язані з активізацією російських спецслужб в Угорщині.

Політика уряду Віктора Орбана сьогодні спрямована на розширення співпраці з російською владою та збільшення політичної присутності в тих країнах, де сконцентрована угорська національна меншина, зокрема, і на території українського Закарпаття.

Коментар

В даному матеріалі були проаналізовані основні напрямки активності деструктивної політики Російської Федерації в країнах ЄС, які потенційно можуть вийти до геополітичного проекту «Міжмор'я». Вплив РФ на політичні процеси в Польщі та Україні було окремо розглянуто в попередніх матеріалах за даною тематикою.

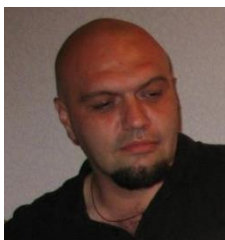
Основними напрямками деструктивної політики Кремля в країнах Східної Європи виступають:

- організаційно-матеріальна підтримка організацій російських співвітчизників (зокрема, на території Латвії та Естонії);
- використання фактору національних меншин для тиску на центральну владу (Словаччина, Румунія, країни Прибалтики) та активізацію сепаратистських процесів (проблема поляків в Литві; угорський фактор в Україні, Словаччині, Румунії);
- співпраця з ультраправими та ультралівими організаціями та рухами з метою використання їх в екстремістській діяльності як на території країн їхнього походження, а також в сусідніх державах (Польща, Угорщина);
- збільшення присутності російських спецслужб з метою збору інформації розвідувального характеру та впливу на військово-політичну та соціально-економічну ситуацію в країнах «Міжмор'я».

Враховуючи дану ситуацію, необхідно зазначити, що в разі створення дієвої платформи в контексті розвитку процесу балто-чорноморської інтеграції країнам Східної Європи, що входять до складу ЄС та НАТО, а також Україні, Молдові та Грузії необхідно консолідувати зусилля задля спільної протидії зростанню російської військово-політичній присутності в регіоні. Зокрема, в цьому контексті необхідно звернути увагу на пропозицію, запропоновану експертами Інформаційного центру «Міжмор'я», в контексті регіональної безпекової політики. Мова йде про необхідність створення умовно названого «Антимосковського безпекового пакту», який би об'єднав зусилля військових та силових структур країн регіону для протидії загрозам з боку Російської Федерації. З іншої сторони, за регіональну безпеку в Східній Європі, на кордоні з Росією, може відповідати приватна військова компанія (ПВК), яка би була створена за аналогом «Blackwater». Акціонерами такої компанії можуть виступити держави-учасники Балто-Чорноморського союзу (БЧС), які

можуть взяти на себе зобов'язання щодо її фінансування. НАТО, або окремі країни Північноатлантичного Альянсу, також могли би фінансувати діяльність цієї структури. Таким чином, у випадку збройного конфлікту, в бойових діях братиме участь приватна військова компанія, що не матиме наслідком застосування 5 статті Статуту НАТО.

К. Канішев: «Можливі варіанти російської реакції на виклик Міжмор'я»

Костянтин Канішев – політичний аналітик, експерт Інформаційного центру «Міжмор'я», аналітик **Лабораторії політичних стратегій та аналізу**

Планування внутрішньополітичних процесів кардинально відрізняється від зовнішньополітичного стратегування. Передовсім питанням пріоритетності союзників/противників проекту. Так, при розробці внутрішньополітичних стратегій акцентується увага на потенційних союзниках та сприяючих факторах. Тоді як для міжнародних сценаріїв надважливою є чітка оцінка факторів та акторів які виступатимуть проти даного рішення. Пов'язано це із тим, що противники проекту, в разі його реалізації, будуть здатні залучити максимальну кількість ресурсів, щоб унеможливити створення геополітичного проекту, який загрожуватиме інтересам цього гравця.

Саме тому при розробці сценаріїв створення Міжмор'я критично важливою є чесна та твереза оцінка акторів та факторів, які можуть виступати противниками реалізації проекту Міжмор'я.

Фактор Росії

Коли Кремль починав війну проти України, навряд чи в його плани входило створення на своєму західному кордоні об'єднання, яке в самій РФ будуть розглядати як «санітарний кордон». Проте, за іронією долі, саме після початку російської агресії, в Україні, Польщі та Литві з'явилися політики, які вважають за доцільне створення, в тій чи іншій формі Балто-Чорноморського блоку.

І хоча сьогодні відносини України та Польщі є чи не найгіршими за останні 26 років, проте створення Міжмор'я залишається, хоча й малоімовірним, проте, одним із можливих сценаріїв.

Відповідно, можна спрогнозувати, що Кремль не буде залишатися статичним спостерігачем, а буде застосовувати активні заходи по унеможливленню не вигідних для себе планів. З високим ступенем вірогідності, можна прогнозувати, що РФ матиме два сценарію реакції на плани створення Міжмор'я:

- 1) унеможливлення створення Міжмор'я;
- 2) в разі ж створення Міжмор'я, послаблення його та пропагандистське використання на свою користь.

Хоча обидва сценарних масиви матимуть схожі риси та подібні тактичні малюнки, проте стратегічно будуть спрямовані на цілком різні цілі.

Стратегічні цілі сценарного масиву по унеможливленню створення Міжмор'я

Для РФ на сьогодні український напрям є стратегічно важливим. Що можна побачити на наступному прикладі: в разі якщо Міжмор'я буде реалізоване у вигляді «Ініціативи трьох морів» («Baltic-Adriatic-Black Sea» або BABS), то це значно обмежить вплив РФ на Балканах. Проте, якщо при цьому Україна залишиться в сфері впливу РФ (або, принаймні у «сірій зоні»), то у РФ

залишиться шанс на повне чи часткове поновлення впливу на Балканах в середньостроковій перспективі.

Створення ж Міжмор'я за участі України, фактично позбавляє РФ впливу на Центральну Європу та суттєво обмежує перспективи російського впливу на Балкани та на зону Чорного моря.

Іншою ключовою країною в створенні Міжмор'я є Польща. Без участі Польщі Міжмор'я не буде мати жодної перспективи.

Відповідно, РФ критично зацікавлена в максимальному напруженні україно-польських відносин.

При аналізі заходів російської пропаганди, слід враховувати три застереження.¹

По-перше. Через те, що вплив російських ЗМІ доволі обмежений в Польщі та значно скорочується в Україні, можна сміливо прогнозувати, що пропагандистські меседжі будуть поширюватись в обох країнах через publicity agents, фасадні групи та за допомогою нішевих й нових медіа.

По-друге. Пропагандистські атаки не завжди матимуть лобовий характер. Загальною метою всіх цих дій буде побудова у свідомості українського та польського суспільств образу реальності нав'язаного російською стороною залежно від оперативної потреби. Пропагандистські заходи, які на перший погляд не матимуть нічого спільного з інтересами РФ, можуть бути елементами продуманої російської спецоперації, спрямованої проти потенційного утворення Міжмор'я за участі Польщі та України.

По-третє. Існує цілком обґрунтована думка, що до сьогодні дії Кремля в україно-польському напрямі носили обмежений, тестовий характер. Що було обумовлено увагою російської пропагандистської машини на останніх виборах у США, Франції, найближчих виборах в Німеччині, а також у сирійському конфлікті. З часом значна частина ресурсів буде перекинута на український та польський напрям.

Відповідно можна прогнозувати, що «пам'ятникові війни», теракти біля консульств, періодичні антиукраїнські виступи та активізація радикальних середовищ є лише початком великої гри.

Цілком імовірно, що найближчим часом дії російської пропаганди в Польщі інтенсифікуються за наступними напрямками:

антимігрантський блок	політичний блок
<ul style="list-style-type: none"> ✓ прирівнювання української імміграції в Польщі до масової міграції арабів в Західну Європу (при цьому основний акцент буде зроблений на побутових конфліктах, які роздуватимуться до аналогу «тахарруш гамеа» в Німеччині на новий 2016-й рік); ✓ роздування тези, що українська міграція перетворить Польщу із моноетнічної країни на поліетнічну, що, відповідно, ослабить країну; ✓ поширення тези що наплив українських мігрантів призведе до українізації Підкарпатського та Люблінського воєводства, що спричинить загрозу українського сепаратизму в цих воєводствах; ✓ активізація польських радикальних угруповань, які боротимуться із українськими мігрантами, та 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ роздування можливих заяв українських маргінальних діячів щодо «українських Перемишля та Холму»; ✓ активізація «кресових» середовищ; ✓ максимальна експлуатація та роздування тем «історичної пам'яті», зокрема пов'язане із Волинською трагедією; ✓ спроби надати експансіоністський характер тезі «четвертої Речі Посполитої», тобто тій тезі, яка має суто морально-етичний характер; ✓ запуск та активна експлуатація тези про Міжмор'я як «польську імперію від моря до моря»; ✓ позиціонування України як failed state, тобто країни, нездатної провести модернізацію економіки та політичного управління, країни, яка в якості

¹ Ці три аспекти згадуються в «Prognoza: Główne cele rosyjskiej propagandy w Polsce na 2017 rok», за посиланням <https://capd.pl/pl/prognozy/164-prognoza-glowne-cele-rosyjskiej-propagandy-w-polsce-na-2017-rok>

інспірування в українських мігрантських середовищах створення «загонів самооборони».	союзника стане тягарем для Польщі та динамічної польської економіки.
--	--

Поза всяким сумнівом, зазначені теми часом суперечать одна одній, проте слід враховувати, що метою путінської політики є не вибудова логічної конструкції, а реалізація власних інтересів.

Відповідно можна окреслити й гіпотетичні напрямки антипольської російської пропаганди в Україні:

економічний блок:	політично-суспільний блок:
<ul style="list-style-type: none"> ✓ експлуатація тези, що Польща розглядає Україну як сировинний придаток, як країну з домінуючим аграрним сектором; ✓ поширення тези, що Польща висмоктує найбільш динамічні демографічні групи та сприяє деурбанізації України задля подальшої колонізації. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ роздування теми можливих утисків українських мігрантів в Польщі; ✓ ймовірні «акції помсти» за утиски українських мігрантів проти польських туристів; ✓ активне поширення заяв маргінальних польських політиків про «польський Львів»; ✓ використання теми Польщі як чергового «старшого брата»; ✓ ймовірніше за все Кремль спробує опосередковано активізувати радикальні середовища, які наголошуватимуть на створенні «великої України», яка має включати Перемишль та Холм (також не можна виключати спроб з боку Кремля інспірувати створення право-радикальної політичної сили, яка матиме радикально-антипольське забарвлення й цілком нейтральне відношення до РФ).

Поряд із польським та українським напрямком Кремль активізуватиме євроскептичний напрямок в Польщі. В цьому плані наголос робитиметься на двох тезах:

- ✓ для польського суспільства – космополітичний ЄС намагається стерти традиційну культуру Польщі та зазіхає на польську ідентичність;
- ✓ для Брюсселя – Польща намагається у вигляді Міжмор'я вибудувати альтернативну Європейському Союзу і в разі успішної реалізації Міжмор'я, ЄС буде ослаблений (ця тема набуде особливої інтенсивності в липні 2017-го року в зв'язку із запланованим форумом «Ініціативи трьох морів» у Вроцлаві).

Проте, можна спрогнозувати, що хоча цей напрямок й буде розвиватися, проте він не матиме магістрального характеру. Пов'язане це із цілою низкою причин. Основною причиною є те, що згідно соціопитуванням, поляки залишаються найбільш «єврооптимістичною нацією нової Європи». В свою чергу, дотації з боку ЄС для Польщі є найбільшими із усіх нових членів ЄС.

Судячи із відкритих даних, в РФ вважають, що хоча після 2015-го року відносини між Варшавою та Брюсселем загострились, проте остаточний розрив розглядається як фактично неможливий сценарій.

Стратегічні цілі сценарного масиву по використанню Міжмор'я в разі його створення

Хоча на сьогодні перспективи створення Міжмор'я виглядає лише гіпотетичними та доволі туманними, проте є усі підстави стверджувати, що в разі його створення Кремль реалізуватиме стратегію по використанню його для своїх цілей.

В цьому випадку збережуться три напрямки: варшавський, київський та брюссельський, проте можна висунути гіпотезу, що три зазначені напрямки матимуть другорядний характер. Збереження

брюссельського напрямку буде обумовлено адміністративно-фінансовими цілями російського пропагандистського менеджменту. Польський та український напрям зберуться для того щоб послаблювати створений альянс.

Із високим ступенем вірогідності, можна прогнозувати, що в разі створення Міжмор'я за участі України основною ціллю російського інформаційного маніпулювання стане Німеччина.²

Малоймовірно, щоб Кремль з самого початку робив ставку на відродження німецького експансіонізму із тезами про повернення Сілезії, Померанії та південної частини Східної Пруссії. Хоча такий сценарій є вкрай бажаним для РФ, проте вірогідність його реалізації є вкрай низькою. По-перше, різкий поворот в бік експансії, на сьогодні, не має підтримки в німецькому суспільстві. По-друге, експансіоністська Німеччина ризикує опинитися в цупкій міжнародній ізоляції, що спричинить не лише дипломатичні негаразди, але й несе в собі суттєві ризики для усієї економіки Німеччини. Цей ризик дуже добре розуміє як німецький політикун так і німецьке суспільство.

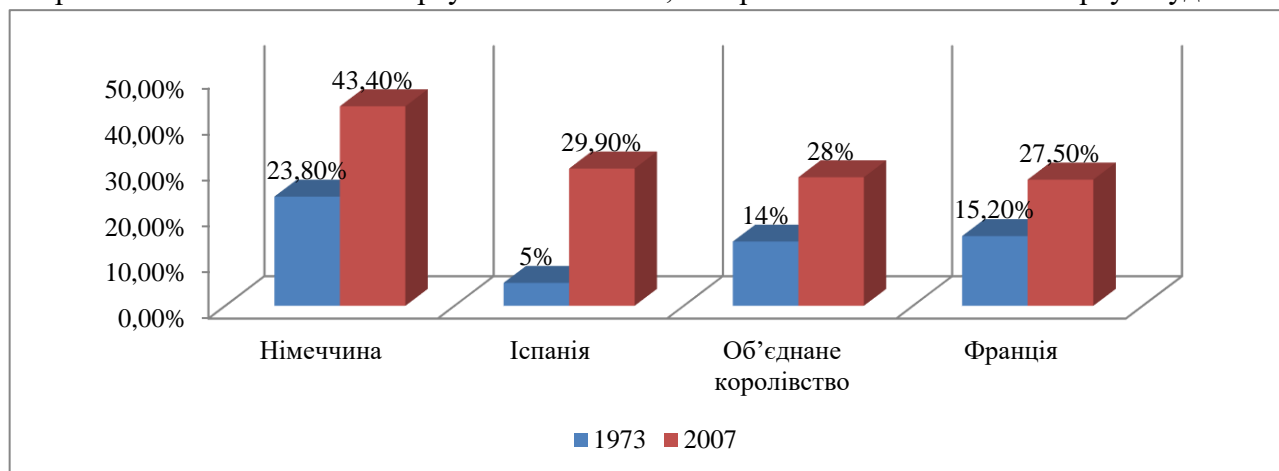
Більш органічним виглядає використання Кремлем наступних напрямків:

- ✓ створення Міжмор'я є намаганням Польщі послабити лідерські позиції Німеччини в ЄС (за модель для реалізації буде братися нервова реакція німецьких еліт на французькі плани по створенню Середземноморського союзу);
- ✓ Міжмор'я буде позиціонуватися кремлівською пропагандою як «американська інтрига» спрямована не лише на послаблення європейської єдності, а й на обмеження впливу Німеччини;
- ✓ максимально використовуватиметься теза, що створення союзу за участю України спровокує РФ на новий раунд експансії, що в свою чергу призведе до дестабілізації цілої Східної Європи (враховуючи чутливість німецьких еліт на зовнішніх факторах та той факт, що регіональна нестабільність зачіпає стабільність німецької економіки, цей аргумент може стати вкрай важливим для Берліну);
- ✓ експлуатуватиметься теза того, що створення Міжмор'я призведе до економічного домінування Польщі в Східній Європі та на Балканах, що спричинить витіснення німецьких товарів із цих регіонів.

З огляду на важливість останньої тези, її треба розглянути докладніше. Не є секретом, що німецька економіка є однією із найбільш експортноорієнтованих в світі. Що можна побачити із наступного графіку:

Питома вага експорту у ВВП окремих країн Європи:

Відповідно, Німеччина вкрай болісно сприйматиме будь-яку, навіть гіпотетичну, можливість скорочення власного експорту. Більш того, загроза зменшення експорту буде важливим

² Теза про можливе ангажування Берліна може видатися занадто радикальною, проте варто звернути увагу на те, що засновник аналітичної служби «Stratfor» Джордж Фрідман акцентує увагу на можливості російсько-німецького союзу. Також, про ризики створення такого союзу неодноразово говорив покійний Збігнев Бжезинський.

подразником і для інших європейських країн, що дозволить утворити західноєвропейський консенсус щодо протистояння Міжмор'ю.

Використання економічної мотивації дозволить РФ сподіватися на значну кількість дивідендів. Передовсім йдеться про можливість розбити єдність Європи, що дозволить реалізувати експансіоністські плани Кремля.

По-друге, зростання напруження через економічні проблеми дозволить сподіватися не лише на зняття санкцій з боку європейських країн, але на збільшення європейських інвестицій в економіку РФ.

По-третє, і напевно найважливіше, – саме такий розвиток дозволить Кремлю сподіватися на створення російсько-німецького союзу, який стане домінуючою силою в Центрально-Східній Європі.

В разі реалізації цих планів існує ризик того, що Східна Європа опиниться в такій самій ситуації як наприкінці XVIII століття чи в 1939-му році. І в тому, і в іншому випадку створення російсько-німецького союзу призвело до радикального перерозподілу територій та знищенню традиційних історично-правових інститутів від Познані до Харкова та від Ковно до Кафи.

Висновки

- 1) Експансія РФ буде продовжуватиметься. Завданням-максимум для Кремля є зруйнування єдності ЄС та поглинання України. Завданням-мінімум – послаблення ЄС та збереження України в «сірій зоні».
- 2) Збереження України в «сірій зоні» спонукатиме РФ на подальшу експансію на Балканському півострові.
- 3) Створення Міжмор'я за участі Польщі та України може призвести до створення широкого безпекового простору від Балтики до Чорного морів. Разом з тим, створення Міжмор'я може призвести до появи у Кремля нового вікна можливостей по перерозподілу зон впливу в Центрально-Східній Європі.
- 4) До цього часу дії Кремля на україно-польському напрямі носили тестовий характер. Що було обумовлено заангажованістю сил російської пропагандистської машини на інших стратегічних напрямках. З часом значна частина ресурсів буде перекинута на український та польський напрям.
- 5) Найближчими цілями РФ буде розпалювання ворожнечі між Польщею та Україною. В разі створення Міжмор'я (причому в будь-якому форматі – з Україною чи без) слід очікувати активізації кремлівських зусиль по розпалюванню ворожнечі між Варшавою та Берліном.

Рекомендації

З огляду на суттєві геополітичні ризики при реалізації проекту Міжмор'я варто застосувати декілька суттєвих ініціатив:

- 1) Ініціювати створення громадської комісії із визнаних суспільних діячів щодо недопущення війни історичної пам'яті між Україною та Польщею.
- 2) Доцільним є створення інформаційної мережі по систематизації та аналізу російської пропаганди спрямованої проти країн регіону. З огляду на загострення відносин між Польщею та Україною, створення такої мережі на державному рівні виглядає майже неможливим. Проте залишається можливість створення такої мережі на громадському рівні.
- 3) При створенні тих чи інших форм Міжмор'я робити наголос на створенні Балто-Чорноморсько-Адріатичної безпекової зони.
- 4) З огляду на вплив Німеччини на східноєвропейську політику, вкрай важливим є щоб у Берліні створення Міжмор'я не сприймалось як конфліктний сценарій.

Експертні пропозиції ІЦ Міжмор'я щодо практичних проектів для початку створення Балто-Чорноморського Союзу.

Ю. Гончаренко: «Міжмор'я: реальні проекти співпраці як шлях до побудови регіонального союзу»

Юрій Гончаренко - експерт Інформаційного центру «Міжмор'я», громадський та медіа активіст, блоггер

Розширений текст доповіді для круглого столу «**Балто-Чорноморський союз – від міфу до реальності**», який відбувся 08 червня 2017 р. у клубі «Наш Формат».

В тексті розглядаються практичні аспекти створення Балто-Чорноморського Союзу. Пропозиції підготовлені на базі візії, за якою союз створюється шляхом поступового впровадження певних міждержавних проектів (за аналогією, як Європейський Союз створювався на базі галузевих угод)

При розгляді алгоритму, за яким має впроваджуватися конкретні проекти, які в підсумку стануть базисом Балто-Чорноморського Союзу, необхідно враховувати наступні моменти:

- прихильність до ідеї «Міжмор'я» як серед політичного класу, так і серед населення країн-потенційних учасниць не є домінуючою, а в деяких – це може бути позиція меншості;
- слід очікувати на активний спротив з боку країн, яким створення Балто-Чорноморського Союзу несе пряму загрозу, в першу чергу – з боку Росії;
- створення Балто-Чорноморського Союзу потребуватиме певних ресурсів;
- майже всі потенційні учасники Балто-Чорноморського Союзу першої хвилі, окрім України, є членами НАТО.

Ефективність окремих проектів співробітництва підвищить актуальність створення Балто-Чорноморського Союзу, а реально діючі довготривалі проекти є передумовою для поступового будівництва «Міжмор'я» як міждержавного проекту.

Виходячи з наявних умов та викликів, про які докладніше в доповіді: «Проект Міжмор'я: від концепції до реалізації» найбільш актуальними до реалізації є наступні проекти:

ПРОЕКТ №1. АНТИМОСКОВСЬКИЙ БЕЗПЕКОВИЙ ПАКТ

Проект, який має об'єднати зусилля військових та силових структур (військові, розвідувальні та контррозвідувальні служби) країн регіону для протидії загрозам з боку Російської Федерації.

Головна перешкода для реалізації на міждержавному рівні – членство більшості потенційних країн-учасниць в НАТО, що робить малоімовірним взяття ними на себе зобов'язань вступати у війну на користь одного з учасників (Україна вже фактично у стані війни з Росією), що означає, якщо послідовно реалізовувати всі зобов'язання, – оголошення НАТО війни Росії. З іншого боку, військовий союз без фактичної військової допомоги, не є цікавим для країн, що вже ведуть війну (Україна), чи відчують на собі можливі загрози (Балтійські країни).

Варто відзначити, що агресивна політика Росії поставила євроатлантичну спільноту перед викликом, на який поки що не знайдено відповіді. Також США, в особі нового Президента Трампа, також не дали чіткої відповіді – чи буде застосована 5 стаття Статуту НАТО при агресії проти будь-якої країни союзу (особливо це питання турбує Балтійські країни).

Відповідно, реалізація подібного проекту можлива у двох варіантах:

- Як «сайд-проект» НАТО, що означає «вписування» проекту в архітектуру НАТО, зі зміною існуючих, в тому числі статутних, принципів;
- На умовно-недержавному рівні.

Якщо розглянути другий варіант більш детально, то можна сформулювати наступне бачення:

За регіональну безпеку в Східній Європі, на кордоні з Росією, може відповідати приватна військова компанія (ПВК), яка би була створена за аналогом «Academy(Blackwater)». Акціонерами такої компанії можуть виступити держави-учасники Балто-Чорноморського союзу (БЧС), які можуть взяти на себе зобов'язання щодо її фінансування. НАТО, або окремі країни Північноатлантичного Альянсу, також могли би фінансувати діяльність цієї структури. Таким чином, у випадку збройного конфлікту, в бойових діях братиме участь приватна військова компанія, що не матиме наслідком застосування 5 статті Статуту НАТО.

ПРОЕКТ №2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР

До функціональних обов'язків такої установи мають увійти:

- моніторинг інформаційного простору;
- аналіз поточної ситуації та розробка пропозицій;
- здійснення контрзаходів щодо нейтралізації загроз;
- здійснення попереджувальних заходів стратегічного характеру на базі розроблених аналітичних пропозицій.

Інформаційний центр може бути започаткований як приватна або громадська ініціатива, яка згодом стане міждержавним проектом.

Цей союз може стати реальною відповіддю на нагальні виклики часу в контексті російської діяльності в регіоні.

ПРОЕКТ №3. ІНФРАСТРУКТУРНИЙ СОЮЗ

Перші спільні проекти в економіці можна реалізовувати саме в інфраструктурних проектах (розбудова доріг, нафто/газопроводів тощо). Також може бути створений пул міждержавних компаній, схожих за структурою на компанії, які керують газопроводами. Потенційним інвестором може виступити Китай, який останнім часом виказує інтерес до інфраструктурних проектів в Східній Європі.

ПРОЕКТ №4. БАНК «МІЖМОР'Я»

Ця установа могла би надавати кредити та банківські гарантії для інвестиційних проектів. Частка в статутному капіталі банківської установи може розподілятися відповідно до розміру ВВП кожної країни-учасниці БЧС. Аналогічні проекти в інших регіонах довели свою ефективність.

ПРОЕКТ №5. КІНОАКАДЕМІЯ МІЖМОР'Я ТА ІНШІ СПІЛЬНІ КУЛЬТУРНІ ПРОЕКТИ

Для популяризації ідеї Балто-Чорноморського Союзу серед населення країн-потенційних учасників, а також – для подолання протиріч, які наразі існують, є сенс впроваджувати спільні культурні проекти:

- в сфері кіновиробництва та кінопрокату, зокрема – фонд, який інвестуватиме в кіновиробництво, проводити спільні кінофестивалі тощо;
- в музичній сфері, сфері театру та літератури – аналогічні проекти, включно з підтримкою молодих авторів;
- Історичні (реконструкторські) фестивалі, які обігрують суперечливі події спільного минулого або популяризують позитивні.